

Σκαρλάτου, Χ. (2019). Μαθαίνοντας για την πυρκαγιά του 1917 στη Θεσσαλονίκη μέσα από τη διδασκαλία ενός σεφαραδίτικου τραγουδιού. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 408–417). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.



Μαθαίνοντας για την πυρκαγιά του 1917 στη Θεσσαλονίκη μέσα από τη διδασκαλία ενός σεφαραδίτικου τραγουδιού

Χρυσούλα Σκαρλάτου
Εκπαιδευτικός ΠΕ 79.01, 2ο Γυμνάσιο Λαγκαδά
Υπ. Διδάκτωρ Τμήματος Μουσικών Σπουδών, Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ.
goldiescar@mus.auth.gr

*Η προτεινόμενη διδακτική πρόταση αποτελεί μια εναλλακτική εκδοχή της διδασκαλίας της ενότητας «Ο γύρος της Ελλάδας» του βιβλίου μουσικής της Β' Γυμνασίου και διαπνέεται από την οπτική του νέου προγράμματος σπουδών για τη μουσική. Είναι βασισμένη στην ανακαλυπτική και την ενεργητική- συμμετοχική μέθοδο και προσεγγίζεται διαθεματικά μέσα από τα μαθήματα των θρησκευτικών, της ιστορίας, της πληροφορικής και των εικαστικών. Εφαρμόζεται στο 2ο Γυμνάσιο Λαγκαδά από το σχολικό έτος 2015 ως σήμερα. Το σεφαραδίτικο τραγούδι *El incendio de Salonica* είναι η αφήγηση της πυρκαγιάς του 1917 στη Θεσσαλονίκη και των επιπτώσεών της στη ζωή των κατοίκων. Το κείμενο είναι στη γλώσσα των σεφαραδιτών εβραίων της πόλης, δηλαδή παλιά ισπανικά με τούρκικα και ελληνικά στοιχεία. Στόχοι του μαθήματος είναι, εκτός από την απόκτηση και εξάσκηση γνωστικών μουσικών στοιχείων και δεξιοτήτων και της καλλιέργειας του ομαδικού πνεύματος και της συνεργασίας, η ενεργοποίηση για μάθηση μέσα από τη γνωριμία με ένα γεγονός σημαντικό για την ιστορία της Θεσσαλονίκης και με μια κοινότητα της πόλης που άσκησε σημαντική επιρροή στην πολιτιστική της ταυτότητα.*

Λέξεις κλειδιά: παραδοσιακό τραγούδι, ισραηλίτες, κοινότητα, σεφαραδίτες

Learning about the Great Fire of Thessaloniki in 1917 by means of singing a sephardic song

Chrissyie Scarlatos
Music Educator, 2 Secondary School of Lagkadas
PhD St, Department of Music Studies, Faculty of Fine Arts, Aristotle University of Thessaloniki
goldiescar@mus.auth.gr

*This teaching material is an alternative approach to teaching the chapter entitled “O Gyros tis Elladas” (“All around Greece”) from the book of Music for Secondary School and is inspired by the concepts of the new state-approved curriculum concerning the subject of Music. It is based on student investigation and expeditionary learning as well as on the student-centered and cooperative approach. It also links multiple fields of study together, such as religion, history, computer studies and visual arts. It has been applied at the 2nd Secondary School of Lagkadas since school year 2015-16. The Sephardic song *El incendio de Salonica* is the narration of the Great Fire of Salonica in 1917 and of its consequences on the lives of the residents. The lyrics are in the dialect of the Sephardic Jewish population of Thessaloniki, which is old Castilian Spanish with the insertion of Turkish and Greek words and verbal elements. Apart from acquiring and practicing gnostic musical elements and skills and cultivating team spirit and collaboration, the purpose of this teaching material is to activate the learning process via the introduction of an important historical event that took place in Thessaloniki and of a whole community that greatly influenced its cultural identity.*

Key words: Traditional songs, Israelite, Sephardi, community

Εισαγωγή

Το εκπαιδευτικό σενάριο με τίτλο «Μαθαίνοντας για την πυρκαγιά του 1917 στη Θεσσαλονίκη μέσα από τη διδασκαλία ενός σεφαραδίτικου τραγουδιού» αφορά στην ενεργητική ακρόαση με παράλληλη συμπλήρωση φύλλου εργασίας και στην εκμάθηση ενός σεφαραδίτικου τραγουδιού της περιοχής της Θεσσαλονίκης και μπορεί να εφαρμοστεί με προσαρμογή και σε άλλα μαθήματα. Η διδακτική μεθοδολογία βασίζεται στην ανακαλυπτική μάθηση, στην ενεργητική-συμμετοχική μάθηση, στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο και στην τεχνική της συν-ανάγνωσης, ενώ ο καθηγητής έχει το ρόλο του καθοδηγητή και του εμπνευστή (Schunk, 2010· Παπανδρέου, 2001). Τα οφέλη για τον κάθε μαθητή είναι η ενεργοποίηση της διάθεσης για μάθηση μέσα από το στοιχείο της έκπληξης και της ανατροπής, η ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος και του αισθήματος της ατομικής και συλλογικής ευθύνης και η καλλιέργεια μουσικών δεξιοτήτων.

Το τραγούδι *El incendio de Salonica* είναι η αφήγηση της πυρκαγιάς του 1917 στη Θεσσαλονίκη και των επιπτώσεών της στη ζωή των κατοίκων. Το κείμενο είναι στη γλώσσα των σεφαραδιτών εβραίων της πόλης, δηλαδή τα ισπανικά του τέλους του 15ου αι., με τούρκικα και ελληνικά στοιχεία. Αποτελεί πρόταση διδασκαλίας της ενότητας «Ο γύρος της Ελλάδας» του βιβλίου μουσικής της Β' Γυμνασίου και διαπνέεται από την οπτική του νέου προγράμματος σπουδών για τη μουσική. Εφαρμόζεται στο 2ο Γυμνάσιο Λαγκαδά από το σχολικό έτος 2015 ως σήμερα.

Τάξη στην οποία απευθύνεται: Β' Γυμνασίου

Γνωστικό αντικείμενο: Μουσική

Σύνδεση με άλλα μαθήματα: Ιστορία, Θρησκευτικά, Πληροφορική, Εικαστικά.

Προβλεπόμενη διάρκεια: 2-3 διδακτικές ώρες

Διδακτικοί στόχοι:

Γνωστικοί:

A) Εξοικείωση των μαθητών με τη δραστηριότητα της ενεργητικής ακρόασης. Μέσω αυτής οι μαθητές διακρίνουν μουσικά όργανα, δομικά σημεία και νοήματα της μουσικής

B) Γνωριμία με ένα ιστορικό γεγονός με δραματικές συνέπειες για την πόλη της Θεσσαλονίκης

Γ) Προσέγγιση της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης και στη γνωριμία με την μακραίωνη παρουσία της και τη μουσική της παράδοση και

Δ) Αναζήτηση των επιδράσεων του περιβάλλοντος στην εξέλιξη, διαμόρφωση και διαφύλαξη ενός πολιτισμού.

Καλλιέργεια μουσικών δεξιοτήτων:

Απόδοση της μελωδίας από τους μαθητές με τη φωνή και ίσως με συνοδεία μουσικών οργάνων.

Παιδαγωγικοί στόχοι:

Ανάπτυξη συνεργασίας και ομαδικότητας, ενεργητική συμμετοχή, ενεργοποίηση της θέλησης για μάθηση.

Υλικοτεχνική υποδομή

Το παρόν σχέδιο διδασκαλίας είναι υλοποιήσιμο ακόμα και όταν υπάρχουν δυσκολίες ως προς την πρόσβαση σε σύγχρονα τεχνολογικά μέσα. Θα χρειαστούν CD player, βιντεοπροβολέας (όχι απαραίτητος), φύλλα εργασίας, κάρτες συνανάγνωσης, μουσικά όργανα (εφόσον διαθέτει το σχολείο ή υπάρχουν στην τάξη παιδιά που γνωρίζουν να παίζουν κάποιο όργανο).

1η διδακτική ώρα

1η δραστηριότητα

Ο καθηγητής ανακοινώνει στην τάξη ότι θα ακούσουν ένα τραγούδι και πρέπει να συμπληρώσουν ορισμένες ερωτήσεις, από τις οποίες κάποιες είναι κρίσεως. Κατόπιν εξηγεί τους όρους «θέμα του τραγουδιού», «μορφή του τραγουδιού», «συλλαβική μελωδία» και «μελισματική μελωδία». Έπειτα μοιράζει τα φύλλα εργασίας, η ύπαρξη των οποίων κινητοποιεί τους μαθητές να ακούσουν προσεκτικά το τραγούδι (Schunk, 2010· Παπανδρέου, 2001). Ακολουθεί η ενεργητική ακρόαση και η συμπλήρωση των φύλλων εργασίας. Οι μαθητές μπορούν να δουλέψουν ατομικά ή σε ομάδες των δύο ως τεσσάρων ατόμων. Η προτίμησή της διδάσκουσας συγγραφέως σ' αυτή τη δραστηριότητα είναι οι ομάδες των δύο ατόμων. Στη συνέχεια γίνεται μια συζήτηση όσον αφορά στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας και τότε ο καθηγητής αποκαλύπτει πως η προέλευση του τραγουδιού είναι από τη Θεσσαλονίκη και συγκεκριμένα από την ισραηλιτική της κοινότητα, γεγονός που εκπλήσσει και προσελκύει την προσοχή των μαθητών. Αφού μεταφραστεί το τραγούδι, αναφέρεται η γλωσσική διάλεκτος στην οποία ανήκει (παλιά ισπανικά με τούρκικα και ελληνικά στοιχεία) και το θέμα του, που είναι ιστορικό – αφηγηματικό και αφορά στην μεγάλη πυρκαγιά του 1917. Αναφέρεται επίσης ο χαρακτηρισμός της Θεσσαλονίκης ως «προσφυγομάνα» και ο μακραίωνος πολυπολιτισμικός της χαρακτήρας (Νεχαμά, 2000· Χασιώτης, 1997· Ναρ, 1985). Στόχοι αυτής της δραστηριότητας είναι η ενεργοποίηση για μάθηση μέσα από το στοιχείο της έκπληξης (κανείς δεν περιμένει ότι ένα τραγούδι σε ισπανική γλώσσα αφορούσε και τραγουδιόταν στη Θεσσαλονίκη) και η απομάκρυνση του φόβου της προσωπικής αστοχίας μέσα από τη συνεργασία των μαθητών σε ομάδες των δύο ως τεσσάρων ατόμων (Schunk, 2010· Παπανδρέου, 2001). (20')

2η δραστηριότητα

Μέσω του τραγουδιού *El incendio de Salonica* οι μαθητές προσεγγίζουν δύο μεγάλα κεφάλαια της ιστορίας της Θεσσαλονίκης. Το ένα αφορά στο γεγονός της καταστροφικής πυρκαγιάς του 1917 και το άλλο στη μακραίωνη ύπαρξη της ισραηλιτικής κοινότητας της πόλης. Ο καθηγητής σε ρόλο καθοδηγητή – εμπνευστή χωρίζει κατ' αρχήν τους μαθητές σε δύο μεγάλες ομάδες, με στόχο κάθε μια από αυτές να εξετάσει ένα από αυτά τα κεφάλαια. Έπειτα οι μαθητές χωρίζονται σε μικρότερες ομάδες των τριών ή τεσσάρων ατόμων, δίνονται ρόλοι (συντονιστής, γραμματέας και παρουσιαστής) και μοιράζονται οι κάρτες συν-ανάγνωσης. Σε χρονικό διάστημα 7 λεπτών πρέπει να έχουν διαβάσει τις κάρτες και να έχουν περιγράψει αυτό που διάβασαν σε 2-3 προτάσεις. Ο «συντονιστής» συντονίζει τους υπόλοιπους και κρατάει το χρόνο και ο «γραμματέας» γράφει τις προτάσεις που ο «παρουσιαστής» θα διαβάσει αργότερα στην τάξη. Η πρώτη μεγάλη ομάδα εξετάζει το ιστορικό της πυρκαγιάς, τη χρονική συγκυρία που δυσκόλεψε τις προσπάθειες

πυρόσβεσης, την ιστορική σημασία της μεγάλης πυρκαγιάς για την πόλη λόγω των καταστροφών που προξένησε και στοιχεία που αφορούν στην περιθάλψη των πληγέντων. Τα θέματα των καρτών της δεύτερης μεγάλης ομάδας αφορούν σε στοιχεία της ιστορίας της ισραηλιτικής κοινότητας της Θεσσαλονίκης και της ισπανοεβραϊκής διαλέκτου. Κατόπιν οι μαθητές παρουσιάζουν στην τάξη αυτά που διάβασαν στις κάρτες. Οι στόχοι αυτής της δραστηριότητας είναι γνωστικοί και παιδαγωγικοί. Οι μαθητές μαθαίνουν μέσα από τη συνεργασία και αναπτύσσουν το αίσθημα της ατομικής και της συλλογικής ευθύνης (Schunk, 2010· Παπανδρέου, 2001). (20')

Στο τέλος της πρώτης διδακτικής ώρας ο καθηγητής μπορεί να δώσει νότες ή συγχορδίες του τραγουδιού σε μαθητές που γνωρίζουν να παίζουν κάποιο μουσικό όργανο, με σκοπό τη συμμετοχή τους με αυτόν τον τρόπο στην αναπαραγωγή του από την τάξη στο μάθημα που θα ακολουθήσει.

Το τραγούδι με τον τίτλο *La kantiga del fuego* βρίσκεται στο CD *Σαββίνα Γιαννάτου – Άνοιξη στη Θεσσαλονίκη – Λαϊκά σεφαραδίτικα τραγούδια* της δισκογραφικής εταιρίας Lyra. Αυτό το CD ηχογραφήθηκε από το Εργαστήριο Ηλεκτροακουστικής του Α.Π.Θ. το 1994. Με τον τίτλο *El Incendio de Salonica* βρίσκεται στο CD *Δαβίδ Σαλιέλ – Ισπανοεβραϊκά τραγούδια της Θεσσαλονίκης* και ηχογραφήθηκε από τη δισκογραφική εταιρία ORIENTE MUSIK το 1998.

Παρατίθεται το κείμενο, όπως βρίσκεται μεταφρασμένο στο CD *Δαβίδ Σαλιέλ – Ισπανοεβραϊκά τραγούδια της Θεσσαλονίκης*:

Día de Shabbat la tadre / Το απόγευμα της μέρας του Σαββάτου
 La horica dando dos / Δύο η ώρα
 Huego salió al Agua Mueva / Ξέσπασε φωτιά στο Νέο Νερό
 A Beyaz Kulé quedó / Μέχρι τον Πύργο το Λευκό.

Tanto proves como ricos / Έτσι πλούσιοι και φτωχοί
 Todos semos un igual / Όλοι γίναμε το ίδιο
 Ya quedimos arrastando / Και ξωμείναμε
 Por campos y por kishlas / Σε χωράφια και στρατώνες.

Mos dieron unos chadires / Μας έδωσαν και μερικές σκηνές
 Que del aire se bolan / Που πετάνε από τον αέρα
 Mos dieron pan amargo / Μας έδωσαν πικρό ψωμί
 Ni con agua no se va / Που ούτε με νερό δεν κατεβαίνει.

Mos estamos sikleando / Παραπονιόμαστε
 Mos vamos ande el Inglés / Πάμε στον Εγγλέζο
 Por tres grushicos al día / Για τρία γρόσια τη μέρα
 Y pan para comer / Και ψωμί να φάμε

Dio del cielo / Κύριε του ουρανού
 No topates que fazer / Δε βρήκες άλλο τι να κάνεις
 Mos deshates arrastrando / Μας άφησες τους έρημους
 Sin camiza para meter / Δίχως πουκάμισο να φορέσουμε.

2η διδακτική ώρα**3η δραστηριότητα**

Τα παιδιά ακούν πάλι το τραγούδι και θυμούνται τα λόγια και τη μελωδία έτσι ώστε να μπορέσουν να το μάθουν πιο εύκολα στη δραστηριότητα που θα ακολουθήσει. (5')

4η δραστηριότητα

Ο καθηγητής προχωρά στη διδασκαλία του τραγουδιού και αναπαραγωγή του από τους μαθητές και, αν το σχολείο διαθέτει μουσικά όργανα, συνοδεύει το τραγούδι των μαθητών. Αν κάποιος μαθητής μπορεί, συνοδεύει επίσης με κάποιο όργανο. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν και κρουστά. Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι η ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών. Όταν οι μαθητές μάθουν σε ικανοποιητικό βαθμό το τραγούδι, ο καθηγητής τους ηχογραφεί και μετά ακούν όλοι μαζί το αποτέλεσμα και το αξιολογούν σε κλίμακα 1-10. (25')

Στο τέλος της δεύτερης διδακτικής ώρας ο καθηγητής αναθέτει στους μαθητές ομαδικές εργασίες όπως συλλογή πληροφοριών, ιστορικά στοιχεία, λογοτεχνικά κείμενα, τραγούδια και φωτογραφίες που σχετίζονται με την πυρκαγιά του 1917 και την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης. (10'). Εναλλακτικά, ο καθηγητής μπορεί να εφαρμόσει την 6η δραστηριότητα, δηλ. την αξιολόγηση (που δίνεται στην 3η διδακτική ώρα), έτσι ώστε το μάθημα να ολοκληρωθεί στη δεύτερη διδακτική ώρα.

3η διδακτική ώρα**5η δραστηριότητα**

Οι μαθητές παρουσιάζουν τις εργασίες τους. Οι εργασίες των μαθητών του σχολείου μας παρουσιάστηκαν σε μορφή ppt. Εναλλακτικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί κάποιο λογισμικό (π.χ. το padlet) ή, αν δεν είναι εύκολη η πρόσβαση σε τεχνολογικά μέσα, οι εργασίες μπορούν να έχουν πιο απλή μορφή, π.χ. κολάζ φωτογραφιών. Ο καθηγητής μπορεί συμπληρωματικά να επιλέξει να δείξει κάποιο βίντεο ή ppt που να αφορά στην Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης ή/και στην μεγάλη πυρκαγιά που έπληξε την πόλη το 1917. Στόχοι της δραστηριότητας είναι η διεύρυνση και εμπέδωση της αποκτηθείσας γνώσης και η ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος και της συνεργασίας (Ράπτης & Ράπτη, 2013). (25')

6η δραστηριότητα - αξιολόγηση

Στο τέλος του μαθήματος ο κάθε μαθητής αξιολογεί την απόδοσή της ομάδας του (αυτοαξιολόγηση) και το αποτέλεσμα των άλλων δύο ομάδων (ετεροαξιολόγηση), με κριτήρια όπως την οργάνωση, τη συνεργασία, την αρτιότητα του αποτελέσματος. Επίσης αξιολογεί το διδακτικό σενάριο με κριτήρια όπως το ενδιαφέρον που του προξένησε, το πόσο του άρεσε το τραγούδι, το αν υπήρξε βοηθητική η παρουσία του καθηγητή (Schunk, 2010· Παπανδρέου, 2001). (15')

Σε όλη τη διάρκεια της εφαρμογής αυτής της διδακτικής πρότασης ο καθηγητής αξιολογεί το φύλλο εργασίας το οποίο ο κάθε μαθητής ή η ομάδα έχει συμπληρώσει, τη συμμετοχή του κάθε μαθητή στην ομάδα, τη συμμετοχή του στη συζήτηση και τη στάση του στο μάθημα (Schunk, 2010· Παπανδρέου, 2001).

Προτάσεις

Το παρόν διδακτικό σενάριο διδάχτηκε με τον τρόπο που περιγράφηκε παραπάνω. Επιθυμητή θα ήταν η συνεργασία του καθηγητή με τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς των μαθημάτων της ιστορίας και ενδεχομένως των θρησκευτικών, της νεοελληνικής γλώσσας και των εικαστικών. Επίσης οι μαθητές θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν μια επίσκεψη στον Λευκό Πύργο και στο Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης όταν ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες αυτού του σχεδίου διδασκαλίας.

Συμπεράσματα

Η ενεργοποίηση για μάθηση που προέκυψε μέσα από τη γνωριμία με ένα γεγονός που σημάδεψε την ιστορία της Θεσσαλονίκης και μέσα από το πλησίασμα μιας κοινότητας της πόλης που άσκησε σημαντική επιρροή στην πολιτιστική της ταυτότητα κέντρισε τους μαθητές της περιοχής της συμπρωτεύουσας, ώστε να εργαστούν με ενδιαφέρον και ζήλο για την απόκτηση και εξάσκηση γνωστικών μουσικών στοιχείων και δεξιοτήτων και να καλλιεργήσουν το ομαδικό πνεύμα και τη συνεργασία μεταξύ τους. Επίσης αυτό το σχέδιο διδασκαλίας βοήθησε στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών για τη μουσική παράδοση ενός πολιτισμού που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ιστορίας της συμπρωτεύουσας και έγινε το κίνητρο για να διευρύνουν τους ορίζοντές τους, να αποβάλλουν τυχόν στερεότυπα και προκαταλήψεις και να διαμορφώσουν μια στάση σεβασμού απέναντι στο διαφορετικό.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ναρ, Α. (1985). *Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης-Τα τραγούδια μας. Μελετήματα γύρω από την ιστορία και παράδοση των εβραίων της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης.
- Νεχαμά, Ι. (2000). *Ιστορία των Ισραηλιτών της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Παπανδρέου, Α. Π. (2η έκδοση, 2003). *Μεθοδολογία της διδασκαλίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ράπτης, Α., & Ράπτη, Α. (2013). *Μάθηση και διδασκαλία στην εποχή της πληροφορικής*. Αθήνα: Αριστοτέλης Ράπτης.
- Schunk, D. H. (2010). *Θεωρίες μάθησης – Μια εκπαιδευτική θεώρηση*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Χασιώτης, Ι. Κ. (Επιμ.). (1997). *Τοις αγαθοίς βασιλεύουσα Θεσσαλονίκη- Ιστορία και πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Ηλεκτρονικές σελίδες

<http://www.jct.gr/holocaust.php>

<http://www.jmth.gr/article-06022014-judeo-espaniol>

<http://www.jmth.gr/article-20032014-the-jews-of-thessaloniki>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%95%CE%B2%CF%81%CE%B1%CE%AF%CF%89%CE%BD_%CF%83%CF%84%CE%B7_%CE%98%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%BA%CE%B7

<https://youtu.be/PnTic0QS2bw>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7%CF%80%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%98%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%82_1917

Παράρτημα

A) Φύλλο εργασίας

EL INCENDIO DE SALONICA

Di a de Shab - bat la - ta - dre la ho - ri - ca dan do dos Hue - go sa -
 lio al A - gu - a Mue - va A - Be - yaz Ku - le que
 do Hue - go sa - lio al A - gu - a Mue - va a Be -
 yaz Ku - le que do.

Tanto proves como ricos	Mos dieron unos chadires	Mos estamos sikleando	Dio del cielo, Dio del cielo
Todos semos un igual	Que del aire se bolan	Mos vamos ante el Ingles	No topates que fazer
Ya quedimos arrastando	Mos dieron pan amargo	Por tres grushicosal dia	Mos deshates arrastrando
Por campos y por kishlas.	Ni con agua no se va.	Y pan para comer.	Ni camiza para meter.

1. Το τραγούδι συνοδεύεται από μουσικά όργανα; Αν, ναι, ποια νομίζετε πως είναι;
2. Έχει η μελωδία μελισματικά στοιχεία;
3. Ποιο είναι το θέμα του τραγουδιού (ερωτικό, του γάμου, αφηγηματικό, χιουμοριστικό κ.λ.π.);
4. Γνωρίζετε τραγούδια με παρόμοια θέματα; Μπορείτε να αναφέρετε κάποια;
5. Ποια συναισθήματα σας δημιουργεί το τραγούδι;
6. Σε ποια γλώσσα είναι γραμμένοι οι στίχοι;
7. Από ποια χώρα πιστεύετε ότι προέρχεται το τραγούδι;

B) Κάρτες συνανάγνωσης

1η κάρτα

Η πυρκαγιά

Η πυρκαγιά του 1917 ήταν ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία της Θεσσαλονίκης. Όπως προέκυψε από την ανάκριση που διεξήγαγαν οι δικαστικές αρχές της πόλης, ξεκίνησε το Σάββατο στις 5/18 Αυγούστου 1917 περίπου στις 15:00 το μεσημέρι από ένα φτωχικό σπίτι προσφύγων στη διεύθυνση Ολυμπιάδος 3, στη συνοικία Μεβλανέ μεταξύ του κέντρου και της Άνω Πόλης. Προκλήθηκε από σπίθα της φωτιάς μιας κουζίνας, που έπεσε σε παρακείμενη αποθήκη με άχυρο. Η έλλειψη νερού και η αδιαφορία των γειτόνων δεν έκανε δυνατή την κατάσβεση της αρχικής πυρκαγιάς και σε σύντομο διάστημα, λόγω του ισχυρού ανέμου, η πυρκαγιά μεταδόθηκε στα γειτονικά σπίτια και άρχισε να εξαπλώνεται σε όλη τη Θεσσαλονίκη. Αρχικά ακολούθησε δύο κατευθύνσεις: προς το Διοικητήριο μέσω της οδού Αγίου Δημητρίου και προς την αγορά μέσω της Λέοντος Σοφού. Το Διοικητήριο σώθηκε χάρη στις προσπάθειες των υπαλλήλων του που έσπευσαν να βοηθήσουν. Ο άνεμος δυνάμωσε και η πυρκαγιά ακόμη πιο γρήγορα κατέβηκε στο κέντρο της πόλης. Τα ξημερώματα της επόμενης ημέρας (19 Αυγούστου 1917) ο άνεμος άλλαξε κατεύθυνση και τα δύο μέτωπα της πυρκαγιάς κατέστρεψαν όλο το εμπορικό κέντρο. Στις 12:00 πέρασε γύρω από τον περίβολο του ναού της Αγίας Σοφίας χωρίς να τον πειράξει και συνέχισε ανατολικά μέχρι την οδό Εθνικής Αμύνης (πρώην Χαμιντιέ) όπου σταμάτησε. Το βράδυ της 6/19 Αυγούστου σταμάτησε η εξάπλωσή της.

2η κάρτα

Προσπάθειες πυρόσβεσης

Δεν υπήρχαν ικανές ποσότητες νερού για την κατάσβεση, αφού σημαντικό μέρος του δεσμευόταν από τις συμμαχικές δυνάμεις για την τροφοδοσία των στρατοπέδων στα προάστια της πόλης. Στην πόλη δεν υπήρχε οργανωμένη πυροσβεστική υπηρεσία, αλλά λίγες ιδιόκτητες πυροσβεστικές ομάδες ασφαλιστικών εταιρειών, τις περισσότερες φορές ανεκπαιδευτες και με πολύ παλιό ή καθόλου εξοπλισμό. Η μόνη ελπίδα για τη Θεσσαλονίκη ήταν η επέμβαση των συμμαχικών δυνάμεων. Το απόγευμα της πρώτης ημέρας της πυρκαγιάς, ένα γαλλικό τμήμα ανατίναξε με δυναμίτιδα τρία σπίτια δίπλα από το διοικητήριο με σκοπό να δημιουργήσει ζώνη ασφάλειας περιορίζοντας το ύψος και την ποσότητα της καύσιμης ύλης, αλλά δεν συνέχισε και αποχώρησε, αφήνοντας τη φωτιά να συνεχίσει τον δρόμο της. Το επόμενο πρωί δύο βρετανικές πυροσβεστικές αντλίες σταμάτησαν την πυρκαγιά κοντά στον Λευκό Πύργο. Το κτήριο του Τελωνείου σώθηκε από Γάλλους στρατιώτες. Παρ' όλα αυτά, οι συμμαχικές δυνάμεις αρνήθηκαν να διακόψουν την υδροδότηση των στρατοπέδων και των νοσοκομείων τους, ώστε να εξοικονομηθεί νερό για την πυρόσβεση. Αξίζει να αναφερθεί πως οι Βρετανοί στρατιώτες βοήθησαν εθελοντικά όσο μπορούσαν, ιδιαίτερα με τη μεταφορά περιουσιών και πυροπαθών με στρατιωτικά φορτηγά προς καταυλισμούς για πρόσφυγες.

3η κάρτα

Περίθαλψη

Η αναφορά του προϊσταμένου της Διεύθυνσης Θυμάτων Πυρκαϊάς Αλεξάνδρου Πάλλη προς την κυβέρνηση μνημονεύει ξεχωριστά τους πυροπαθείς των τριών κοινοτήτων της Θεσσαλονίκης: 50.000 Εβραίοι, 12.500 Ορθόδοξοι και 10.000 μουσουλμάνοι. Η περίθαλψη των πυροπαθών άρχισε αμέσως μετά την πυρκαγιά. Οι ελληνικές αρχές δημιούργησαν 100 παραπήγματα για τη στέγαση 800 οικογενειών. Οι βρετανικές αρχές έστησαν τρεις καταυλισμούς με 1300 σκηνές, όπου στέγασαν 7.000 άστεγους και οι γαλλικές αρχές έστησαν καταυλισμό για 300 οικογένειες, ενώ η Ένωση Γαλλίδων Κυριών μικρότερη κατασκήνωση 100 οικογενειών. 5000 άτομα μεταφέρθηκαν δωρεάν με τρένο και εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, τον Βόλο και τη Λάρισα. Οι ελληνικές αρχές έστησαν κέντρα

διανομής που μοίραζαν δωρεάν ψωμί σε 30.000 άτομα, ενώ ο Αμερικανικός, ο Γαλλικός και ο Αγγλικός Ερυθρός Σταυρός διένειμαν τρόφιμα. Πολλοί Εβραίοι, έχοντας χάσει τα πάντα, έφυγαν για τις δυτικές χώρες και κυρίως τη Γαλλία, ενώ ένας αριθμός τους ακολουθώντας το σιωνιστικό κίνημα εγκαταστάθηκε στην Παλαιστίνη.

4η κάρτα

Καταστροφές

Η πυρκαγιά μέσα σε 32 ώρες έκαψε 9.500 σπίτια σε έκταση 1.000.000 m² (το 32% της συνολικής έκτασης της Θεσσαλονίκης) και άφησε άστεγα πάνω από 70.000 άτομα. Επίσης καταστράφηκαν περίπου 4.000 καταστήματα αφήνοντας ανέργους το 70% των εργαζομένων. Η περιοχή που κάηκε ήταν μεταξύ των οδών Αγίου Δημητρίου, Λέοντος Σοφού, Νίκης, και Εθνικής Αμύνης και αναφέρεται στα επίσημα έγγραφα ως «πυρκαϊστος ζώνη» και στις λαϊκές διηγήσεις τα «καμένα». Το ύψος των υλικών ζημιών υπολογίστηκε σε 8.000.000 χρυσές λίρες. Μεταξύ των κτηρίων που κάηκαν ήταν το Ταχυδρομείο, το Τηλεγραφείο, το Δημαρχείο, οι εταιρείες Ύδρευσης και Φωταερίου, η Οθωμανική Τράπεζα, η Εθνική Τράπεζα, οι αποθήκες της Τράπεζας Αθηνών, ο ναός του Αγίου Δημητρίου και άλλοι δύο ορθόδοξοι ναοί, το Σαατλή Τζαμί και άλλα έντεκα τεμένη, η Αρχιραββινεία με όλο το αρχείο της και 16 από τις 33 συναγωγές. Καταστράφηκαν επίσης τα τυπογραφεία των περισσότερων εφημερίδων (η Θεσσαλονίκη είχε τον μεγαλύτερο αριθμό εκδιδόμενων εφημερίδων στην Ελλάδα), πολλές από τις οποίες δεν κατάφεραν να επανεκδοθούν. Παρά τις μεγάλες καταστροφές και τις χιλιάδες των πηλγέντων, κανένας κάτοικος της πόλης δεν έχασε τη ζωή του από την πυρκαγιά γιατί εξαπλωνόταν αργά. Μόνο κάποιοι μεθυσμένοι Γάλλοι στρατιώτες παγιδεύτηκαν σε καπηλειό και κάηκαν ζωντανοί. Το μέρος της πόλης που κάηκε ανοικοδομήθηκε με νέο οργανωμένο σχέδιο, δημιουργώντας μια σύγχρονη πόλη.

5η κάρτα

Η εξορία

Στις 31 Μαρτίου 1492 οι καθολικοί μονάρχες, Φερδινάνδος και Ισαβέλλα εξόρισαν όσους Εβραίους αρνήθηκαν να ασπαστούν τον Καθολικισμό. Περίπου 200.000 Ισπανοί Εβραίοι εξορίστηκαν στην Πορτογαλία, στη βόρεια Ευρώπη και σ' ολόκληρη τη λεκάνη της Μεσογείου, ενώ μεγάλος αριθμός συνέρρευσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ονομάστηκαν Σεφαραδίτες ή Σεφαραδίμ, σύμφωνα με το Εβραϊκό όνομα της Ισπανίας (Σεφαράδ), και έφεραν μαζί τους διάφορες διαλέκτους της Ισπανικής, οι οποίες συνιστούν το υπόβαθρο της γλώσσας η οποία θα γινόταν η καθομιλουμένη Ισπανοεβραϊκή. Καθώς εξελισσόταν εκτός της Ισπανίας, τα αρχαία Καστιλιάνικα του 15ου αιώνα σύντομα θεωρήθηκαν κυρίως εβραϊκή γλώσσα. Από εκεί προέκυψε και η ονομασία «Ισπανοεβραϊκά».

6η κάρτα

Ισπανο-εβραϊκή διάλεκτος

Όταν οι Εβραίοι εξορίστηκαν από την Ισπανία το 1492, έφεραν μαζί τους διάφορες διαλέκτους της Ισπανικής, οι οποίες συνιστούν το υπόβαθρο της γλώσσας η οποία, γύρω στα 1620, θα γινόταν η καθομιλουμένη Ισπανο-εβραϊκή. Οι ταξιδιώτες από την Ισπανία σταδιακά τα σταμάτησαν να καταλαβαίνουν την αρχαία Ισπανική -πρόγονο της δικής τους γλώσσας- και άρχισαν να αποδίδουν σ' αυτούς που την μιλούσαν την ιδιότητα του Εβραίου. Αντίστοιχα, οι Μουσουλμάνοι Τούρκοι, που γνώριζαν τα Ισπανικά μόνο μέσω της Εβραϊκής μειονότητας, αποκαλούσαν τη γλώσσα Yahudije (Yahudice σημαίνει «Εβραϊκά» στα Τούρκικα). Τα Ισπανο-εβραϊκά, μια γλώσσα συγκερασμού, είναι κυρίως τα Καστιλιάνικα του 15ου αιώνα, αρχικά με τοπικά και Ισπανο-αραβικά στοιχεία, και μετά το 1492 με Μαροκινο-αραβικά, Τουρκικά, Ιταλικά, Ελληνικά, Σλαβικά, κ.ά., δανεισμένα από τις διάφορες χώρες υποδοχής των εξοριστών Ισπανοεβραίων.

Τα Ισπανο-εβραϊκά αποτελούν ένα ζωντανό μουσείο για τα Ισπανικά του 15ου αιώνα.

Λαντίνο: Ακριβής μετάφραση Εβραϊκών λέξεων στα Ισπανικά, γεγονός που μας οδηγεί στο 13ο ή ακόμα και στο 12ο αιώνα. Η Λαντίνο δεν είναι ομιλούμενη γλώσσα. Αποτελεί προϊόν ακριβούς μετάφρασης Εβραϊκών ή Αραμαϊκών κειμένων, βιβλικών ή λειτουργικών, από ραβίνους των Εβραϊκών διδασκαλείων της Ισπανίας. Πρόκειται δηλαδή για Ισπανικά με Εβραϊκή σύνταξη.

7η κάρτα

Ρωμανιώτες

Παρόλο που οι ιστορικές αποδείξεις είναι περιορισμένες, πιστεύεται ότι οι πρώτοι Εβραίοι που εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη ήρθαν από την Αλεξάνδρεια το 140 π.Χ. Κατά τη διάρκεια της Ελληνιστικής περιόδου δημιουργήθηκε μία Εβραϊκή κοινότητα. Τα μέλη της ήταν συγκεντρωμένα στην περιοχή γύρω από το λιμάνι της πόλης. Το κέντρο της κοινωνικής και θρησκευτικής τους ζωής ήταν η Συναγωγή τους. Λέγεται ότι ο Απόστολος Παύλος κήρυξε για τρία συνεχόμενα Σάββατα σ' αυτή τη Συναγωγή, πριν να τον αναγκάσουν να εγκαταλείψει την πόλη. Οι Ρωμαίοι παραχώρησαν αυτονομία στην Εβραϊκή κοινότητα, της οποίας τα μέλη διέμεναν σε διάφορα μέρη της πόλης και δεν ήταν πια συγκεντρωμένα γύρω από το λιμάνι. Ήταν έμποροι, τεχνίτες ακόμα και αγρότες και καλλιεργητές μεταξιού. Ο ανώτερος ηγέτης της κοινότητας ήταν ο Ραβίνος. Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής και αργότερα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας είχαν ελληνικά ονόματα και μιλούσαν Ελληνικά. Αυτή η αρχαία κοινότητα έγινε γνωστή ως «Ρωμανιώτες».